

COI Focus

PAKISTAN

Behandeling van terugkeerders door hun nationale autoriteiten

12 juni 2019 (update)

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele verzoeken om internationale bescherming. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van het verzoek om internationale bescherming. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen. De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vernoemd worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual applications for international protection. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the application for international protection. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoudstafel

Lijst van afkortingen	3
Inleiding.....	4
1. Migratiecontext	5
2. Migratiewetgeving.....	6
3. Terugnameovereenkomsten	9
3.1. Readmissie-akkoord Europese Unie met Pakistan.....	9
3.2. Impact vluchtelingendeal EU-Turkije op terugkeer naar Pakistan	9
4. Soorten terugkeer	10
4.1. Vrijwillige terugkeer	10
4.1.1. Organisatie en identificatieprocedure	10
4.1.2. Cijfergegevens	10
4.2. Gedwongen terugkeer	11
4.2.1. Organisatie en identificatieprocedure	11
4.2.2. Cijfergegevens	12
5. Terugkeer op het grondgebied	13
5.1. Aanwezige autoriteiten	13
5.2. Procedures bij aankomst.....	14
5.3. Overzicht van gemelde problemen	15
6. Opvolging op het grondgebied.....	17
6.1. Begeleidingsprogramma's	17
6.2. Overzicht van gemelde problemen	17
Samenvatting	18
Bibliografie.....	19
Rechtstreekse contacten	19
Schriftelijke en audiovisuele bronnen	19

Lijst van afkortingen

AHTC	Anti-Human Smugglers/Trafficking Circle
AI	Amnesty International
ARHC	Asian Human Rights Commission
AVR	Assisted Voluntary Return
DFAT	Department of Foreign Affairs and Trade
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
EASO	European Asylum Support Office
ECL	Exit Control List
ERRIN	European Return and Reintegration Network
EU	Europese Unie
FIA	Federal Investigation Agency
FIR	First Information Report
HRCP	Human Rights Commission of Pakistan
HRW	Human Rights Watch
IBMS	Integrated Border Management System
IOM	International Organization for Migration
LP	Laissez-passer
PISCES	Personal Identification Secure Comparison and Evaluation System
PPC	Pakistan Penal Code
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
USDOS	United States Department Of State

Inleiding

Dit rapport is een update van de COI Focus van 10 oktober 2016 met als titel *Het risico bij terugkeer in geval van gedwongen verwijdering*. Het huidige rapport beschrijft de houding van de Pakistaanse autoriteiten ten opzichte van hun onderdanen die naar hun land terugkeren nadat ze het land illegaal hebben verlaten en/of een verzoek om internationale bescherming in België hebben ingediend en/of er verbleven hebben. Er wordt niet nader ingegaan op de behandeling door de autoriteiten van terugkeerders met een politiek, etnisch, religieus of terroristisch profiel.

Dit rapport omvat de periode 1 januari 2018 tot en met 31 maart 2019.

De terugkeer naar het land van herkomst moet worden overwogen wanneer de vreemdeling niet meer voldoet aan de voorwaarden voor zijn verblijf in België. Deze terugkeer kan vrijwillig of gedwongen zijn. Vrijwillige terugkeer betekent dat de beslissing om terug te keren toekomt aan de vreemdeling, die zijn reis zelf kan organiseren of een beroep kan doen op een terugkeerprogramma, dat wordt gecoördineerd door het Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers (Fedasil) en wordt georganiseerd door de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) of door de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ).¹ De terugkeer is echter gedwongen wanneer het gastland de persoon tegen zijn wil terugzendt naar zijn land van herkomst. De DVZ organiseert deze terugkeer.²

Dit rapport bestaat uit zes delen. Terwijl het eerste deel de huidige migratiecontext beschrijft, behandelt het tweede deel de wetgeving die op dit gebied van toepassing is. Het derde deel behandelt de eventuele terugnameovereenkomsten tussen België en/of de Europese Unie (EU) en Pakistan. Het vierde deel heeft betrekking op de soorten terugkeer (vrijwillig en gedwongen) die door de Belgische autoriteiten worden toegepast. In het vijfde deel behandelt Cedoca de aankomst op de luchthaven en onderzoekt de beschikbare informatie over de aanwezige autoriteiten, de soorten controle en de problemen die zich eventueel kunnen voordoen. De verdere opvolging door de autoriteiten na terugkeer wordt in het laatste deel behandeld.

Dit niet-exhaustieve document werd opgesteld op basis van beschikbare openbare informatie. Cedoca raadpleegde nationale en internationale mensenrechtenrapporten. Ook de Engelstalige Pakistaanse en internationale pers werd geraadpleegd. In dit verband vestigt Cedoca er de aandacht op dat de geraadpleegde bronnen niet altijd het soort terugkeer (vrijwillig of gedwongen) verduidelijken. Informatie werd rechtstreeks ingewonnen bij bronnen die bij de organisatie van terugkeer betrokken zijn, zoals de DVZ en het IOM.

Cedoca gebruikt de termen "aanvraag/asielzoeker" wanneer het verwijst naar informatie van vóór de nieuwe terminologie, die dateert van de inwerkingtreding in maart 2018 van de wet die de Europese Asielprocedurerichtlijn uit 2013 in de Belgische wet omzet.³

Het onderzoek voor deze update werd afgesloten op 3 juni 2019.

¹ Fedasil, s.d., [url](#)

² Richtlijn 2008/115/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008 over gemeenschappelijke normen en procedures in de lidstaten voor de terugkeer van onderdanen van derde landen die illegaal op hun grondgebied verblijven, werd in de Belgische wet omgezet door drie teksten: de Wet van 19 januari 2012 tot wijziging van de wet van 15 december 1980, de Wet van 19 januari 2012 tot wijziging van de wetgeving met betrekking tot de opvang van asielzoekers en het Koninklijk besluit van 19 juni 2012 tot wijziging van het koninklijk besluit van 8 oktober 1981 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen en het koninklijk besluit van 20 juli 2001 betreffende de werking en het personeel van de algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie in het kader van de controle van de gedwongen terugkeer.

³ CGVS, 21/03/2018, [url](#)

1. Migratiecontext

De Verenigde Arabische Emiraten (VAE) is een populaire bestemming voor Pakistanen. De VAE is de belangrijkste bestemming voor Pakistaanse arbeidsmigranten en expats, net zoals Europa. Vooral in het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Noorwegen, Turkije en Griekenland bevinden zich Pakistaanse gemeenschappen. Ook in de Verenigde Staten leeft een grote Pakistaanse diaspora.⁴ Ongeveer zes miljoen Pakistanen bevinden zich in het buitenland.⁵ Een groot aantal van de Pakistanen in het buitenland keren regelmatig terug naar Pakistan meestal voor familiebezoek of behouden een sterke band met Pakistan omdat ze hun familie en/of het land financieel ondersteunen (*remittances*).⁶

De hoge werkloosheidsgraad, de lage lonen, de onstabiele politieke en sociale situatie worden vaak aangehaald als redenen om Pakistan te verlaten. Het aantal studenten en werkzoekenden die Pakistan verlaten is vrij hoog. Dit is een socio-economisch fenomeen in Pakistan sinds tientallen jaren.⁷

Over de omvang van illegale migratie van Pakistan naar het buitenland zijn geen precieze cijfers voorhanden. Een artikel van Business Recorder van december 2018 citeert een Pakistaanse advocaat die aangeeft dat 90 % van de migratie uit Pakistan naar Europa zich op illegale wijze voordoet.⁸ Illegale migratie (met behulp van een netwerk van smokkelaars) van Pakistan naar Europa is een fenomeen dat al sinds de jaren '60 bestaat.⁹

Volgens gegevens van IOM, geciteerd in een artikel van de Pakistaanse krant Dawn van december 2017, is het aantal Pakistaanse migranten en vluchtelingen die langs de Midden- en Oost-Mediterrane routes reizen om te werken en om asiel aan te vragen in delen van Oost-Europa sinds 2016 toegenomen. De meerderheid van deze personen komt uit de provincies Punjab, Khyber Pakhtunkhwa, Balochistan en uit de hoofdstad Islamabad.¹⁰ Volgens een rapport van Frontex van februari 2019 gebruiken Pakistanen meer en meer de westelijke Balkan-route om naar Europa te reizen.¹¹

Cijfergegevens verzameld door EASO in maart 2019 tonen aan dat Pakistan in de top tien staat van verzoeken om internationale bescherming in de EU+ landen.¹² Volgens cijfers van Eurostat dienen in 2017 dienen in België 260 Pakistanen een verzoek om internationale bescherming in. In 2018 daalt dit cijfer volgens de gegevens van Eurostat tot 195.¹³

⁴ The Nation, 25/12/2018, [url](#)

⁵ Livemint, 19/12/2017, [url](#)

⁶ The Express Tribune, 29/08/2018, [url](#)

⁷ Dawn, 29/11/2018, [url](#)

⁸ Business Recorder, 31/12/2018, [url](#)

⁹ Info Migrants, 08/12/2017, [url](#)

¹⁰ Dawn, 11/12/2017, [url](#)

¹¹ Frontex, 20/02/2019, [url](#)

¹² EASO, 13/05/2019, [url](#)

¹³ Eurostat, s.d., [url](#)

2. Migratiewetgeving

Migratie naar het buitenland is volgens de Pakistaanse wetgeving niet verboden. Volgens het jaarlijkse mensenrechtenrapport van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (United States Department of State, USDOS) van 13 maart 2019 staat de Pakistaanse wetgeving buitenlandse reizen, emigratie en terugkeer toe. Reizen naar Israël zijn daarentegen verboden en Pakistaanse paspoorten bevatten de vermelding dat het document geldig is in alle landen behalve Israël.¹⁴ Verdere reisbelemmeringen gelden voor ambtenaren en studenten. Voor buitenlandse reizen dienen zij een *no objection certificate* aan te vragen. Ten aanzien van studenten zou deze verplichting zelden afgedwongen worden. Pakistaanse burgers wiens naam voorkomt op de *Exit Control List* (ECL) mogen het land niet verlaten.¹⁵ Iedereen die Pakistan wil verlaten, heeft een geldig paspoort nodig. De Pakistaanse overheid reikt drie types van paspoorten uit: een burgerpaspoort, een diplomatiek paspoort en een officieel paspoort voor bijvoorbeeld ministers of rechters.¹⁶

Het indienen van een asielaanvraag in het buitenland is geen strafbaar feit in Pakistan. Er zijn wel wettelijke bepalingen in de *Passport Act 1974* en de *Emigration Ordinance 1979* die aanleiding kunnen geven tot arrestatie of gerechtelijke vervolging bij terugkeer. Daarnaast kunnen Pakistanen bij hun terugkeer ook aangeklaagd worden volgens de Pakistaanse strafwetgeving (*Pakistan Penal Code*, PPC) en de *Prevention and Control of Human Trafficking Ordinance*. De *Passport Act 1974* bepaalt dat elke Pakistaanse staatsburger over een paspoort moet beschikken wanneer hij of zij het land verlaat. Overtreders van dit wetsartikel riskeren een boete en/of een gevangenisstraf die kan oplopen tot één jaar.¹⁷ De relevante artikelen 3 en 4 van de *Passport Act 1974* stellen het volgende:

"3. Prohibition of departure from Pakistan without passport, etc.-No citizen of Pakistan shall:--
(a) depart from Pakistan by any means whatever unless he is in possession of a passport, nor otherwise than from such port or place, by such route and in accordance with such conditions, as may be prescribed; or

(b) visit a foreign country unless his passport is valid for such country.

4. Punishment for contravention of section 3, etc.-(1) A citizen of Pakistan who is of the age of twelve years or more shall be punishable with imprisonment for a term which may extend to one year, or with fine or with both, if he :-

(a) contravenes or attempts to contravene or abets the contravention of any of the provisions of section 3; or

(b) enters or attempts to enter Pakistan by any means whatever without being in possession of a passport or otherwise than at such port or place, or by such route, as may be prescribed.

(2) A person departing from or entering, or attempting to depart from or enter, Pakistan in whose custody or charge a person who has not attained the age of twelve years departs from or enters, or attempts to depart from or enter Pakistan in contravention of section 3 or clause (b) of sub-section (1) shall, in addition to any penalty to which he may be otherwise liable, be liable to be provided for in that sub-section.

¹⁴ USDOS, 13/03/2019, [url](#)

¹⁵ USDOS, 13/03/2019, [url](#)

¹⁶ Government of Pakistan-Directorate General of Immigration & Passports, 19/04/2013, [url](#)

¹⁷ Government of Pakistan, 11/03/1974, [url](#)

(3) Notwithstanding anything contained in the Code of Criminal Procedure, 1898 (Act V of 1898) an offence punishable under sub-section (1) or sub-section (2) shall not be bailable.¹⁸

De *Emigration Act 1979* reguleert de emigratie van Pakistaanse staatsburgers. Volgens artikel 17 kan een Pakistaan, wiens emigratie niet in overeenstemming met de *Emigration Act* verloopt, gestraft worden met een boete en/of een gevangenisstraf die kan oplopen tot vijf jaar. Artikel 17 stelt het volgende:

“17.Unlawful emigration, etc.

- (1) Whenever, except in conformity with the provisions of this Ordinance and the rules, emigrates or departs or attempts to emigrate or depart shall be punishable with imprisonment for a term which may be extended to five years, or with fine, or with both.
- (2) Whoever, except in conformity with the provisions of this ordinance or of the rules
 - (a) makes, or attempts to make any agreement with any person purporting to bind that person, or any other person, to emigrate or depart; or
 - (b) causes or assist or attempts to cause or assist, any person to emigrate or depart or to attempt to emigrate or depart or to leave any place for the purpose of emigrating or departing; or
 - (c) causes any person engaged, assisted or recruited by him, after grant of the license referred to in section 12, to depart without appearing before the Protector of Emigrants as required by section 15 shall be punishable
 - (i) for a first offence, with imprisonment for a term which may extend to five years, or with fine, or with both; and
 - (ii) for a second or subsequent offence, with imprisonment for a term which may extend to seven years, or with fine, or with both.
- (3) When, in the course of any proceeding in connection with emigration in which an Overseas Employment Promoter is concerned, a breach of the provisions of this Ordinance or of the rules is committed, such person shall be liable to the punishment provided by subsection
 - (2) unless he proved that he was not responsible for and could not have prevented the commission of the breach.
- (4) Whoever, in contravention of the provisions of section 9, recruits a citizen of Pakistan or holds an interview or examination or issues an advertisement for such recruitment, and the editor, printer and publisher of a newspaper in which such

¹⁸ Government of Pakistan, 11/03/1974, [url](#)

advertisement is published, shall be liable to punishment provided by subsection (2)."¹⁹

In juni 2018 heeft het Pakistaans parlement twee nieuwe wetten goedgekeurd: *The Prevention of Trafficking in Persons Act, 2018* en *The Prevention of Smuggling of Migrants Acts, 2018*. Beide wetten zijn in samenspraak met het Federal Investigation Agency (FIA) en het United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) ontworpen en zijn gebaseerd op het ontwerpmodel van de Verenigde Naties in verband met mensensmokkel.²⁰ Deze wetten leggen lange gevangenisstraffen en substantiële boetes op voor mensenhandelaars, smokkelaars en hun handlangers. Een van de belangrijkste aspecten van de *The Prevention of Smuggling of Migrants Acts, 2018* is de niet-criminalisering van gesmokkelde migranten. Hieruit blijkt dat de regering van Pakistan zich inzet voor de bescherming van de rechten van slachtoffers die worden gevangengehouden door mensenhandelaars.²¹

Cedoca nam op 21 januari 2019 per e-mail contact op met het UNODC te Pakistan om meer te weten komen over de twee laatstgenoemde wetten. Een vertegenwoordiger van het UNODC-kantoor in Pakistan antwoordde op 22 januari 2019 per e-mail aan Cedoca het volgende:

"Pakistan is equally concerned about both the migrants and smugglers. It looks like they are more concerned due to the reason that they arrest smugglers and try them who often exploit the migrants of their vulnerabilities which in our case is lower economic opportunities. For illegal migrants coming to Pakistan, they were mostly being dealt under foreigners act which only results in deportation. For migrants going out of Pakistan, through illegal border crossing, they are either apprehended by local border agencies or if they manage to cross the border, they are deported back to Pakistan who are dealt according to law of the land. Apart from that, Federal Investigation Agency in collaboration with UNODC regularly hold community awareness sessions at different locations across the country to inform general public of crimes related to trafficking in persons and smuggling of migrants. FIA and UNODC also recently completed roll out nation-wide awareness raising campaign on trafficking in persons and smuggling of migrants."²²

¹⁹ Government of Pakistan, 1979, [url](#)

²⁰ Delegation of the European Union to Pakistan, 03/07/2018, [url](#)

²¹ Delegation of the European Union to Pakistan, 03/07/2018, [url](#)

²² UNODC, e-mails, 21/01/2019 en 22/01/2019

3. Terugnameovereenkomsten

3.1. Readmissie-akkoord Europese Unie met Pakistan

In 2009 sluit de Pakistaanse overheid een readmissie-akkoord met de Europese Unie (EU). Het verdrag heeft als doel gezamenlijk illegale migratie te bestrijden en wordt van kracht in oktober 2010.²³ Op basis van dit verdrag stelt Pakistan met het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen een protocol op dat de readmissie stroomlijnt van Pakistaanse staatsburgers die illegaal in deze twee landen verblijven.²⁴

In november 2015 schort Pakistan eenzijdig het readmissie-akkoord met de EU op, met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk. Volgens de Pakistaanse minister van Binnenlandse Zaken, geciteerd door de Pakistaanse Engelstalige kwaliteitskrant Dawn, sturen westerse landen illegale Pakistanen terug naar Pakistan zonder enige geldige identificatie wat niet in overeenstemming is met het readmissie-akkoord.²⁵

In februari 2016 komen Pakistan en de Europese Unie na onderhandelingen tot een akkoord. De EU en Pakistan geven aan dat beide partijen zich willen inzetten voor de volledige uitvoering van het readmissie-akkoord. Beide partijen bespreken manieren om de overnameprocedure te verduidelijken met het oog op een doeltreffende uitvoering van het akkoord.²⁶ De krant Dawn rapporteert op 8 februari 2016 dat de EU instemt met het delen van informatie binnen de vijftien dagen over personen die met chartervluchten worden gedeporteerd, en binnen de drie dagen wanneer het om een commerciële vlucht gaat. Zodoende kan het FIA de nodige maatregelen treffen om de gedeporteerden te verhoren en op te vangen. Nog volgens dit artikel erkent de EU de noodzaak om, in gevallen waarbij een gedeporteerde wordt beschuldigd van criminele of terroristische activiteiten, alle bewijzen mee te delen aan de Pakistaanse autoriteiten vóór de deportatie uitgevoerd wordt.²⁷

3.2. Impact vluchtelingendeal EU-Turkije op terugkeer naar Pakistan

In maart 2016 sluit de EU een akkoord met Turkije om de migratiecrisis in Europa aan te pakken. Het akkoord houdt in dat alle migranten die zonder reisdocumenten via Turkije in Griekenland toekomen vanaf 20 maart 2016 naar Turkije teruggestuurd worden.²⁸ In dezelfde periode werkt Turkije aan de details van een overname-overeenkomst met Pakistan, dit met de intentie om verwijderingen vanuit Turkije naar Pakistan uit te voeren.²⁹ In april 2016 keurt het Turkse parlement een overnameovereenkomst met Pakistan goed, zodat de repatriatie van Pakistaanse migranten kan doorgaan.³⁰

In de verslagperiode van dit document wordt er regelmatig melding gemaakt van deportaties van Pakistanen vanuit Turkije naar Pakistan.³¹ De krant Pakistan Today bericht op 6 maart 2019 over het feit dat de minister van Binnenlandse Zaken aandringt op de repatriatie van 50.000 illegale Pakistaanse migranten vanuit Turkije.³²

²³ Eur-Lex Access to European Union law, 20/09/2011, [url](#)

²⁴ Business Recorder, 23/02/2014, [url](#)

²⁵ Dawn, 06/11/2015, [url](#)

²⁶ European Commission, 02/02/2016, [url](#)

²⁷ Dawn, 08/02/2016, [url](#)

²⁸ The Guardian (Kingsley P.), 18/03/2016, [url](#)

²⁹ Dawn, 15/04/2016, [url](#)

³⁰ The Express Tribune, 08/04/2016, [url](#)

³¹ The Express Tribune, 23/01/2019, [url](#); Pakistan Today, 28/03/2019, [url](#)

³² Pakistan Today, 06/03/2019, [url](#)

4. Soorten terugkeer

4.1. Vrijwillige terugkeer

4.1.1. Organisatie en identificatieprocedure

Uit informatie die Cedoca heeft verkregen van IOM-België per e-mail op 14 mei 2019 blijkt het volgende:

"IOM-België deelt geen informatie mede aangaande het eventuele verzoek tot internationale bescherming van de persoon in kwestie aan de Pakistaanse ambassade in België. IOM België heeft geen zicht op het type documenten dat bij terugkeer wordt gebruikt. IOM boekt enkel commerciële vluchten met verschillende maatschappijen. Voor een terugkeer naar Pakistan is dit vaak via Istanboel met Turkish Airlines. Andere routes, indien beschikbaar, zijn ook mogelijk."³³

De werkwijze van IOM-België bij vrijwillige terugkeer naar Pakistan is de volgende:

"De persoon die wenst terug te keren, zal in een eerste instantie alle informatie gelinkt aan de vrijwillige terugkeer verkrijgen. Indien gewenst, kan IOM mogelijk een skypesessie houden met het land van herkomst (IOM collega's ter plaatste). Tijdens een voorbereidende fase bespreken we samen met de persoon de mogelijkheden na terugkeer en het type ondersteuning waar de persoon recht op heeft (dit is gebaseerd op categorieën die door Fedasil opgesteld werden). Gedurende de voorbereiding op de terugkeer bekijken we alle elementen die van belang zijn tijdens en na reis. Dit wil zeggen: reisdocumenten, medische problemen, gezinssituatie, opvang in het land van terugkeer en re-integratieplan. Eens alles georganiseerd is, kan de terugkeer plaats vinden. IOM voorziet enkel bijstand in het geval van een vrijwillige terugkeer. De persoon wordt 3 uur voor de vlucht verwacht op de luchthaven, waar hij/zij samen met IOM begeleiding alle procedures doorgaat als elke andere passagier (inchecken, douane,...). Omdat de persoon met IOM reist, en de terugkeer dus vrijwillig is, zullen er in het paspoort ook geen sporen van een gedwongen repatriëring zijn. Tijdens de reis kan er indien gewenst en beschikbaar IOM assistentie zijn gedurende nodige overstappen. Daarnaast kan er ook bij aankomst (indien mogelijk) IOM assistentie zijn tot aan de eindbestemming. IOM kan echter niet tussenkomen bij nodige controles in de luchthaven. Na aankomst heeft de persoon één maand tijd om het IOM kantoor in het land van terugkeer te contacteren, waarna de re-integratieondersteuning van start kan gaan."³⁴

4.1.2. Cijfergegevens

Uit informatie die Cedoca van IOM België per e-mail heeft verkregen op 14 mei 2019 blijkt dat er in 2018 tien personen vrijwillig teruggekeerd zijn vanuit België. In de periode 1 januari tot en met 31 maart 2019 zijn er twee personen vrijwillig teruggekeerd naar Pakistan (zie tabel 1).³⁵

³³ IOM België, e-mail, 14/05/2019

³⁴ IOM België, e-mail, 14/05/2019

³⁵ IOM België, e-mail, 14/05/2019

AVR from Belgium IOM	2018												2019		
	Jan	Feb	Mar	Apr	May	Jun	Jul	Aug	Sep	Oct	Nov	Dec	Jan	Feb	Mar
PAKISTAN	1	2	1	0	1	1	0	0	2	1	0	1	2	0	0

 Tabel 1: Cijfers vrijwillige terugkeer 01/01/2018-31/03/2019³⁶

4.2. Gedwongen terugkeer

4.2.1. Organisatie en identificatieprocedure

De DVZ liet per e-mail aan Cedoca op 30 januari 2019 het volgende weten over de werkwijze bij verwijdering van Pakistanen:

“Wat hun werkwijze aangaat benadrukt de Dienst Vreemdelingenzaken dat bij gedwongen verwijderingen naar Pakistan de nodige voorzichtigheid aan de dag gelegd wordt. Zo worden geen gedwongen verwijderingen meer doorgevoerd naar Karachi, tenzij op uitdrukkelijke wens van de betrokkene, nadat uit contacten met Weldo bleek dat zich op deze luchthaven sporadisch gevallen voorgedaan hebben waarbij reizigers onnodig vastgehouden werden en het slachtoffer werden van fysieke mishandeling door de luchthavenautoriteiten. Na een melding van een, nog onbevestigd, incident op de luchthaven van Lahore werd voorgesteld om voortaan geen verwijderingen meer door te voeren via Lahore, tenzij zulks op de uitdrukkelijke wens van de betrokkene zou gebeuren. Verder werd voorgesteld om Pakistaanse staatsburgers die vanuit België verwijderd worden voortaan de contactgegevens van de Belgische ambassade in Pakistan ter beschikking te stellen zodat deze de Belgische ambassade kunnen inlichten wanneer zich moeilijkheden voordoen bij hun terugkeer.

Gedwongen terugkeer met escorte wordt sinds een aantal jaar systematisch naar Islamabad georganiseerd. Indien er een nood bestaat voor monitoring of indien hiervoor een gemotiveerd verzoek wordt voor ingediend, zal Dienst Vreemdelingenzaken aan Weldo vragen om de aankomst in de luchthaven (tot het verlaten van de luchthaven of zelfs – in specifieke gevallen, zoals bij personen die ondersteund worden via special needs of ERRIN – tot bij aankomst in stad van herkomst) op te volgen.

Ter info: België is één van de drie EU-lidstaten die als pilootlidstaat aan de testen van het elektronisch platform voor readmissie hebben meegewerkt. Sinds begin mei 2018 zendt België als eerste land alle overnameverzoeken (identificatievragen) via dit elektronisch platform en niet meer in papieren vorm. Het platform is evenwel nog niet uitgerold over de hele EU, omdat eerst nog enkele kinderziekten dienden verholpen te worden en de nodige financiering /contracten dienden voorzien te worden.”³⁷

³⁶ Tabel opgesteld door IOM België; IOM België, e-mail, 14/05/2019

³⁷ DVZ, e-mail, 30/01/2019

Uit informatie die Cedoca heeft verkregen van de DVZ per e-mail op 3 april 2019 blijkt dat:

“De DVZ deelt geen informatie mede aangaande het eventuele verzoek tot internationale bescherming van de persoon in kwestie aan de Pakistaanse ambassade in België. DVZ gebruikt Pakistaanse LP’s. De lijnvluchten kunnen alle mogelijke routings omvatten, gezien er geen rechtstreekse vluchten zijn naar Pakistan vanuit België.”³⁸

4.2.2. Cijfergegevens

Uit informatie die Cedoca van de DVZ per e-mail heeft verkregen op 3 april 2019 blijkt dat in 2018 13 gedwongen verwijderingen waarvan vier met escorte (1 met *special flight* – georganiseerd door Oostenrijk, samen met Frontex) zijn georganiseerd. In de periode 1 januari tot 31 maart 2019 zijn twee gedwongen verwijderingen, allebei met escorte georganiseerd.³⁹

³⁸ DVZ, e-mail, 03/04/2019

³⁹ DVZ, e-mail, 03/04/2019

5. Terugkeer op het grondgebied

Dit deel gaat over de mate waarin de autoriteiten aandacht besteden aan een terugkeerder tijdens de controles die worden uitgevoerd bij aankomst in het land, en dit in functie van verschillende identificeerbare factoren: reisdocumenten (laissez-passer of gewoon paspoort), terugkeerregeling (met of zonder escorte, met of zonder opvang door IOM), naleving of niet van de wetgeving inzake migratie, het feit dat men uit België terugkeert.

5.1. Aanwezige autoriteiten

Cedoca stipt aan dat de DVZ gedwongen terugkeer met escorte sinds een aantal jaar systematisch naar Islamabad organiseert.⁴⁰ De nieuwe luchthaven van Islamabad (Benazir Bhutto International Airport) is op 1 mei 2018 ingehuldigd en is sinds 3 mei 2018 volledig operationeel.⁴¹

Op elke luchthaven in Pakistan is de luchthavenpolitie aanwezig. De Airports Security Force (ASF) is verantwoordelijk voor de bescherming van de luchthavens (zowel de gebouwen als de vliegtuigen op de grond en in de lucht). ASF neemt terrorismemaatregelen aan, voorkomt criminaliteit en handhaaft wet en orde binnen de grenzen van de luchthavens in Pakistan.⁴²

De autoriteit die verantwoordelijk is voor de controle van personen die Pakistan in- en uitreizen is het FIA. Naast immigratie is het FIA bevoegd voor terreurbestrijding, inbreuken tegen de federale wetgeving en de strijd tegen mensenhandel. In of nabij elke luchthaven van Pakistan heeft het FIA een Anti-Human Smugglers/Trafficking Circle (AHTC) geïnstalleerd (dit is een politiekantoor met vertegenwoordigers van het FIA). Het FIA beschikt sinds 2002 over het computersysteem Personal Identification Secure Comparison and Evaluation System (PISCES). PISCES wordt gebruikt op twaalf luchthavens, vijf landroutes, vier havens en twee stations. Dit systeem maakt het de immigratiebeambten mogelijk om informatie over reizigers te verzamelen, hen te identificeren en indien nodig personen te arresteren. Iedereen die legaal via een door middel van PISCES gemonitorde grensovergang Pakistan binnenkomt, wordt met dit systeem gefotografeerd. Sinds februari 2011 wordt PISCES geleidelijk vervangen door het Integrated Border Management System (IBMS).⁴³ IBMS zou volgens de website van het FIA geïnstalleerd zijn op 26 inreis- en uitreispunten. In tegenstelling tot PISCES dat dient om het komen en gaan van reizigers in kaart te brengen, is IBMS een omvattend grenscontrolesysteem. Zo is het systeem op de hoogte van de uitreiking van visa, kan het visa verifiëren, is het geïntegreerd in alle inreis- en uitreispunten, registreert het buitenlanders én kan het volledige data weergeven van reizigers. Dit systeem zou tevens Pakistanen kunnen traceren en identificeren die naar het buitenland reisden met valse documenten en in het buitenland verblijven. Daartoe zou het FIA banden onderhouden met buitenlandse ambassades in Pakistan.⁴⁴

⁴⁰ DVZ, e-mail, 03/04/2019

⁴¹ Dawn, 01/05/2018, [url](#)

⁴² Dawn, 12/03/2019, [url](#)

⁴³ FIA, s.d., [url](#)

⁴⁴ FIA, s.d., [url](#); IRB, 15/01/2018, [url](#)

5.2. Procedures bij aankomst

Cedoca nam op 21 januari 2019 per e-mail contact op met het UNODC te Pakistan met de vraag hoe de procedure verloopt voor wie vrijwillig en gedwongen terugkeert naar Pakistan. Een vertegenwoordiger van het UNODC-kantoor in Pakistan stelt op 22 januari 2019 per e-mail aan Cedoca het volgende:

"As per routine, whenever deportees are received at Islamabad airport, following procedure is adopted

- Representative of nearest Anti-Human Trafficking Circle (FIA Police Station) arrive at airport.
- They record credentials of each and every deportee.
- In certain cases, which includes deportation on forged or fake documents, they are taken to the circle where an enquiry is registered against them which leads to prosecution and ultimately fine, punishment or both.
- For other deportees who are deported back on overstay or expired visa, they are released after recoding their credentials.

As per our knowledge and experience, this is the routine procedure adopted by the Federal Investigation Agency while handling deportees."⁴⁵

Cedoca stipt hierbij aan dat UNODC spreekt over "*deportees*" en dus geen onderscheid maakt tussen gedwongen of vrijwillige terugkeer naar Pakistan, noch of het gaat om afgewezen asielzoekers.

Uit informatie van de DVZ overgemaakt per e-mail op 3 april 2019 blijkt het volgende over de procedure bij aankomst in geval van een gedwongen terugkeer uitgevoerd door de Belgische autoriteiten:

"Betrokkenen kunnen in individuele gevallen ondervraagd worden na aankomst indien zij met een LP worden teruggestuurd. Hoe dan ook dient elke repatriëring met LP op voorhand aan de Pakistaanse overheden meegedeeld worden, en dient ook de modaliteit (met of zonder escorte) vermeld worden, evenals het potentiële problematische gedrag (bijv. agressiviteit)."⁴⁶

Het Australische Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT) stelt in haar rapport van februari 2019 het volgende over de terugkeer van Pakistanen:

"In practice, returnees tend to leave Pakistan on valid travel documents and therefore do not commit immigration offences under Pakistan law. Those who return voluntarily and with valid travel documentation are typically processed like any other citizen returning to Pakistan. The government issues 'genuine returnees' with temporary documents when they arrive. A genuine returnee is defined as someone who exited Pakistan legally irrespective of how they entered destination countries. Those who are returned involuntarily or who travel on emergency travel documents are likely to attract attention from the authorities upon arrival. MOI will interview failed returnees and release them if their exit was deemed to be legal, but may detain those deemed to have departed illegally. People suspected of or charged with criminal offences in Pakistan are likely to face questioning on return, irrespective of whether they departed legally or not. DFAT understands that people returned to Pakistan involuntarily are typically questioned upon arrival to ascertain whether they left the country illegally, are wanted for crimes in Pakistan, or have committed any offences while abroad. Those who left Pakistan on valid travel documentation and have not committed any other crimes are typically released within a couple of hours. Those found to have contravened Pakistani immigration laws are typically arrested and detained. These people are usually released

⁴⁵ UNODC, e-mails, 21/01/2019 en 22/01/2019

⁴⁶ DVZ, e-mail, 03/04/2019

within a few days, either after being bailed by their families or having paid a fine, although the law provides for prison sentences. Those wanted for a crime in Pakistan or who have committed a serious offence while abroad may be arrested and held on remand, or required to report regularly to police as a form of parole."⁴⁷

5.3. Overzicht van gemelde problemen

Op 30 januari 2019 laat de DVZ per e-mail aan Cedoca weten dat:

"Via de Belgische ambassade ontving de Dienst Vreemdelingenzaken geen bevestiging dat zich bij verwijderingen naar Pakistan moeilijkheden voordeden. Verder peilde de Dienst Vreemdelingenzaken bij de bevoegde Nederlandse instanties naar hun ervaringen. Deze gaven te kennen dat ze geen meldingen van mishandeling bij verwijdering naar Pakistan ontvingen. Ook bij de bevoegde Duitse asielinstanties zijn geen gevallen van mishandeling bij verwijdering bekend. De verantwoordelijke Britse instanties gaven aan de Dienst Vreemdelingenzaken te kennen dat personen die via chartervluchten verwijderd worden bij aankomst opgewacht worden door Weldo. Deze NGO volgt de immigratiecontrole van de betrokkenen op en waakt erover dat deze behoorlijk verloopt. Daarnaast gaven de verantwoordelijke Britse instanties te kennen dat ze een beperkt aantal klachten ontvingen van personen die beweerden bij hun terugkeer naar Pakistan slecht behandeld te zijn door de luchthavenautoriteiten. Hoofdzakelijk betroffen deze klachten afpersing; de bevoegde Britse instanties ontvingen geen klachten omtrent mishandeling en/of fysiek geweld ten aanzien van personen die vanuit het Verenigd Koninkrijk naar Pakistan verwijderd werden."⁴⁸

Tegelijk geeft de Dienst Vreemdelingenzaken aan dat verwijderingen vanuit het buitenland naar Pakistan op een dusdanige schaal plaatsvinden dat onmogelijk uitgesloten kan worden dat incidenteel een beperkt aantal van de betrokkenen het slachtoffer wordt van afpersing door de Pakistaanse autoriteiten. De Dienst Vreemdelingenzaken geeft te kennen dat dergelijke feiten geenszins systematisch plaatsvinden maar dat het losstaande incidenten betreft.⁴⁹

Uit informatie van de DVZ overgemaakt aan Cedoca per e-mail op 3 april 2019 blijkt dat de DVZ aangeeft dat er sinds twee jaar geen incidenten gemeld zijn wat betreft de terugkeer van Pakistaanse onderdanen uitgevoerd door de Belgische autoriteiten.⁵⁰

In een e-mail van IOM-Belgie van 14 mei 2019 aan Cedoca laat IOM het volgende weten:

"IOM heeft geen zicht op mogelijke controles en kan ook niet verzekeren dat controles uitgesloten zijn. Wij hebben tot vandaag geen weet van een controle met een slechte uitkomst na een vrijwillige terugkeer naar Pakistan via IOM. Daarnaast zijn wij steeds open over deze mogelijkheid vis-à-vis de persoon in kwestie. IOM heeft geen inzicht in de reizen en procedures van personen die via de Belgische autoriteiten gerepatriëerd werden. IOM heeft geen weet van enige problemen na een vrijwillige terugkeer naar Pakistan."⁵¹

Cedoca raadpleegde in de onderzoeksperiode rapporten van verschillende internationale mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty International (AI) en Human Rights Watch (HRW). Deze maken geen melding van moeilijkheden die zich voordoen in het geval van verwijdering naar Pakistan.⁵² De voornaamste Pakistaanse mensenrechtenorganisatie Human Rights Commission of

⁴⁷ DFAT, 20/02/2019, [url](#)

⁴⁸ DVZ, e-mail, 30/01/2019

⁴⁹ DVZ, e-mail, 30/01/2019

⁵⁰ DVZ, e-mail, 03/04/2019

⁵¹ IOM België, e-mail, 14/05/2019

⁵² AI, 22/02/2018, [url](#); HRW, 17/01/2019, [url](#)

Pakistan (HRCP) maakt in het laatste jaarrapport van april 2019 geen melding van eventuele problemen bij de (gedwongen) verwijdering van Pakistaanse staatsburgers naar hun thuisland.⁵³

Ook het rapport van DFAT van februari 2019 maakt geen melding van problemen bij aankomst op de luchthaven van Islamabad. Het DFAT merkt op dat er tijdens de verslagperiode van het rapport dat er een aantal terugkeerders door de FIA zijn gearresteerd bij aankomst op de luchthaven van Karachi. De redenen van hun arrestatie werd niet vermeld.⁵⁴

In de Engelstalige Pakistaanse media wordt sporadisch gerapporteerd over de verwijdering van Pakistaanse staatsburgers naar hun land van herkomst in de verslagperiode van deze COI Focus. De geraadpleegde krantenberichten rapporteren doorgaans over de verwijdering van groepen Pakistani's uit het buitenland. Deze verwijderingen vinden plaats vanuit diverse landen, waaronder, Saudi-Arabië, de Verenigde Staten, Turkije, Griekenland, Iran, et cetera. Uit de geraadpleegde krantenberichten blijkt dat de betrokkenen ondervraagd en mogelijks een korte periode in hechtenis genomen worden door immigratiebeambten en/of door agenten van het FIA. Geen van deze krantenberichten vermeldt echter dat de betrokkenen mensenrechtenschendingen ondergingen. In dit verband vestigt Cedoca er de aandacht op dat de geraadpleegde krantenartikelen niet altijd het soort terugkeer (vrijwillig of gedwongen) verduidelijken.⁵⁵

⁵³ HRCP, 04/2019, [url](#)

⁵⁴ DFAT, 20/02/2019, [url](#)

⁵⁵ Dawn, 16/05/2019, [url](#); Pakistan Today, 10/01/2019, [url](#); Ary News TV, 15/05/2019, [url](#); Urdu Point, 12/05/2019, [url](#); Pakistan Today, 07/04/2019, [url](#)

6. Opvolging op het grondgebied

6.1. Begeleidingsprogramma's

De DVZ stelt in een e-mail aan Cedoca op 3 april 2019 het volgende over eventuele begeleidingsprogramma's:

"DVZ heeft geen kennis van begeleidingsprogramma's. Indien het gaat om geassisteerde vrijwillige terugkeer, zal IOM of één van de lokale partners, de vreemdeling begeleiden. Voor Pakistan is er ook de mogelijkheid om het door de EU gesubsidieerde ERRIN programma te gebruiken (assistentie, zowel voor vrijwillige als gedwongen terugkeer)."⁵⁶

De verantwoordelijke Britse instanties hebben aan de DVZ te kennen gegeven dat personen die via chartervluchten verwijderd worden bij aankomst opgewacht worden door Weldo, zo laat DVZ weten aan Cedoca in een e-mail van 30 januari 2019.⁵⁷ Weldo is een ngo die met verschillende overheden samenwerkt aan terugkeer- en reïntegratieprojecten in Pakistan. Deze ngo volgt de immigratiecontrole van de betrokkenen op en waakt erover dat deze behoorlijk verloopt.⁵⁸

IOM-België laat aan Cedoca per e-mail op 14 mei 2019 het volgende weten:

"Indien er bestaande programma's zijn waarvan terugkeerders kunnen genieten, zal ons kantoor ter plaatse de personen informeren en doorverwijzen."⁵⁹

6.2. Overzicht van gemelde problemen

Tijdens een *fact-finding* missie van Cedoca naar Pakistan (Islamabad en Lahore) in april 2017 heeft Cedoca een ontmoeting gehad met twee vertegenwoordigers van de ngo Weldo op 4 april 2017. Deze twee vertegenwoordigers gaven aan dat de meeste terugkeerders hun familie niet contacteren met de mededeling dat ze terugkeren naar Pakistan. De meeste terugkeerders contacteren hun familie niet wegens schuldgevoelens of uit schaamte. De ervaring van Weldo is dat de meeste families tevreden en blij zijn om hun familieleden terug te zien. Sommige terugkeerders roepen de hulp in van Weldo om hen bij aankomst op de luchthaven te helpen met hun transport naar hun regio van oorsprong.⁶⁰ Weldo helpt ook terugkeerders met het vinden van werk of met de opstart van een klein bedrijf in hun regio van oorsprong. Sommige terugkeerders hebben geld geleend van familieleden om hun migratie te financieren en hebben angst dat ze dit geld niet kunnen terugbetalen. In dit geval helpt Weldo hen ook om een zakenplan te maken zodat ze op lange termijn hun familieleden kunnen terugbetalen.⁶¹ Uit dit gesprek blijkt ook dat Weldo een *follow-up* doet van de terugkeerders gedurende drie of vier maanden. Op het moment van het gesprek op 4 april 2017 heeft Weldo geen weet van problemen van personen met de Pakistaanse autoriteiten na hun terugkeer naar Pakistan.⁶²

Cedoca heeft verder in de geraadpleegde bronnen geen incidenten of problemen aangetroffen na terugkeer van personen naar Pakistan.

⁵⁶ DVZ, e-mail, 03/04/2019

⁵⁷ DVZ, e-mail, 30/01/2019

⁵⁸ Weldo, s.d., [url](#)

⁵⁹ IOM België, e-mail, 14/05/2019

⁶⁰ Weldo, interview Islamabad, 04/04/2017

⁶¹ Weldo, interview Islamabad, 04/04/2017

⁶² Weldo, interview Islamabad, 04/04/2017

Samenvatting

Vanuit Pakistan bestaat er arbeidsmigratie naar de VAE. Pakistanen migreren ook naar Europese landen en de Verenigde Staten. De hoge werkloosheidsgraad, de lage lonen, de onstabiele politieke en sociale situatie worden vaak aangehaald als redenen om Pakistan te verlaten. Volgens cijfers van EASO staat Pakistan in maart 2019 in de top tien van internationale verzoeken om internationale bescherming in de EU+ landen. In 2017 hebben in België 260 Pakistanen een verzoek om internationale bescherming ingediend. In 2018 hebben 195 Pakistanen in België een verzoek om internationale bescherming ingediend.

Volgens IOM-België zijn in de periode 1 januari 2018 tot en met 31 maart 2019 12 Pakistanen vrijwillig teruggekeerd. Uit cijfergegevens van de DVZ blijkt dat er in dezelfde verslagperiode 15 gedwongen verwijderingen zijn georganiseerd door de Belgische autoriteiten naar Pakistan.

Volgens de Pakistaanse wetgeving is migratie naar het buitenland niet verboden. Uit de geraadpleegde bronnen blijkt dat wettelijke bepalingen in de *Passport Act 1974* en de *Emigration Ordinance 1979* aanleiding kunnen geven tot arrestatie of gerechtelijke vervolging bij terugkeer. Daarnaast kunnen Pakistanen bij hun terugkeer ook aangeklaagd worden volgens de Pakistaanse strafwetgeving en de *Prevention and Control of Human Trafficking Ordinance*. In november 2015 schortte Pakistan éézijdig het readmissie-akkoord, dat in 2009 werd gesloten, met de EU op, uitgezonderd met het Verenigd Koninkrijk. In februari 2016 kwamen Pakistan en de EU na onderhandelingen tot een oplossing en aanvaardde Pakistan opnieuw uitgewezen Pakistanen. Ook vanuit Griekenland en Turkije worden Pakistaanse burgers teruggestuurd naar hun thuisland.

De autoriteit die verantwoordelijk is voor de controle van personen die Pakistan in- en uitreizen is het FIA. Meestal worden de betrokkenen op de luchthavens overgedragen aan het FIA, worden ze kort gearresteerd en ondervraagd, daarna worden ze naar huis gestuurd volgens de geraadpleegde bronnen.

De Engelstalige Pakistaanse pers en rapporten van nationale en internationale mensenrechtenorganisaties maken geen gewag van mensenrechtenschendingen ten overstaande van personen die (gedwongen) terugkeren naar Pakistan. Ook de DVZ en IOM België hebben geen weet van moeilijkheden of mensenrechtenschendingen bij terugkeer naar Pakistan tijdens de verslagperiode van deze COI Focus.

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

IOM-België, e-mail, 14/05/2019, iombrussels@iom.int

United Nations Office on Drugs and Crime, kantoor Pakistan, e-mails, 21/01/2019 en 22/01/2019 [gegevens niet vermeld omwille van vertrouwelijkheid]

Verbauwhede G., Adviseur Algemene Dienst Vreemdelingenzaken, e-mails, 30/01/2019 en 03/04/2019, infodesk@ibz.fgov.be

Weldo, interview Islamabad, 04/04/2017 (in het kader van een *fact-finding* missie van Cedoca naar Pakistan in april 2017)

Schriftelijke en audiovisuele bronnen

Amnesty International (AI), *Amnesty International Report 2017/18 - The State of the World's Human Rights - Pakistan*, 22/02/2018, <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/pakistan/report-pakistan/> [geraadpleegd op 09/05/2019]

Ary News TV, *80 illegal entrants deported to Pakistan from Iran*, 15/05/2019, <https://arynews.tv/en/pakistan-iran-illegal-entrants/> [geraadpleegd op 03/06/2019]

Australian Government - Department of Foreign Affairs and Trade (DFAT), *DFAT Country Information Report Pakistan*, 20/02/2019, <https://dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/country-information-report-pakistan.pdf> [geraadpleegd op 06/05/2019]

Business Recorder, *'90pc of all immigration out of Pakistan is illegal'*, 31/12/2018, <https://www.brecorder.com/2018/12/31/462259/90pc-of-all-immigration-out-of-pakistan-is-illegal/> [geraadpleegd op 03/06/2019]

Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen (CGVS), *Omzetting van de Asielprocedure-richtlijn*, 21/03/2018, <https://www.cgvs.be/nl/actueel/omzetting-asielprocedure-richtlijn-belgisch-recht> [geraadpleegd op 08/03/2019]

Dawn, *Pakistan suspends readmission agreements with western countries*, 06/11/2015, <http://www.dawn.com/news/1217897> [geraadpleegd op 05/05/2019]

Dawn, *Understanding on deportation issue reached with EU*, 08/02/2016, [https://www.dawn.com/news/1238076/understanding-on-deportation-issue-reached-with-eu?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+dawn-news+\(Dawn+News\)](https://www.dawn.com/news/1238076/understanding-on-deportation-issue-reached-with-eu?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+dawn-news+(Dawn+News)) [geraadpleegd op 05/05/2019]

Dawn, *'I'd rather die than be sent to Turkey' - Why Pakistani migrants prefer Greece's hellish camps*, 15/04/2016, <https://www.dawn.com/news/1251418> [geraadpleegd op 05/05/2019]

Dawn, *Number of migrants from Pakistan is increasing*, 11/12/2017, <https://www.dawn.com/news/1375925> [geraadpleegd op 03/06/2019]

Dawn, *Much-awaited inauguration of new Islamabad airport today*, 01/05/2018, <https://www.dawn.com/news/1404881> [geraadpleegd op 14/05/2019]

Dawn, *Undocumented Pakistani immigrants hide in the shadows in Paris*, 29/11/2018, <https://www.dawn.com/news/1447788/undocumented-pakistani-immigrants-hide-in-the-shadows-in-paris> [geraadpleegd op 03/06/2019]

Dawn, *Dawn Investigations: The shaky foundations of ASF Arabian Vista*, 12/03/2019, <https://www.dawn.com/news/1461688/> [geraadpleegd op 27/05/2019]

Dawn, *61 Pakistanis deported by United States and Greece arrive in Islamabad*, 16/05/2019, <https://www.dawn.com/news/1482549> [geraadpleegd op 03/06/2019]

- Delegation of the European Union to Pakistan, *Trafficking in Persons and Smuggling of Migrants laws 2018*, 03/07/2018, https://eeas.europa.eu/delegations/pakistan/47806/trafficking-persons-and-smuggling-migrants-laws-2018_en [geraadpleegd op 16/05/2019]
- Eur-Lex Access to European Union law, *Agreement with Pakistan on readmission*, 20/09/2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0057> [geraadpleegd op 05/05/2019]
- European Asylum Support Office (EASO), *Latest asylum trends – March 2019*, 13/05/2019, <https://www.easo.europa.eu/latest-asylum-trends> [geraadpleegd op 29/05/2019]
- European Commission, *EU and Pakistan commit to fully implement the EU-Pakistan Readmission agreement*, 02/02/2016, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-is-new/news/news/2016/20160202_4_en [geraadpleegd op 05/05/2019]
- Eurostat, *Database-Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data*, s.d., http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=miqr_asyappctza&lang=en [geraadpleegd op 29/05/2019]
- Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers (Fedasil), *Vrijwillige terugkeer*, s.d., <https://www.vrijwilligeterugkeer.be/nl> [geraadpleegd op 08/03/2019]
- Federal Investigation Agency (FIA), *Immigration Wing*, s.d., <http://www.fia.gov.pk/en/iw.php> [geraadpleegd op 17/05/2019]
- Federal Investigation Agency (FIA), *Personal Identification Secure Comparison and Evaluation System (PISCES)*, s.d., <http://www.fia.gov.pk/en/PISCES.php> [geraadpleegd op 17/05/2019]
- Frontex, *Risk Analysis for 2019*, 20/02/2019, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2019.pdf [geraadpleegd op 28/05/2019]
- Government of Pakistan, *The Passport Act, 1974*, 11/03/1974, http://khalidzafar.com/wp-content/files_mf/1527083704PassportsAct1974.pdf [geraadpleegd op 20/01/2019]
- Government of Pakistan, *The Emigration Ordinance, 1979*, <http://www.fia.gov.pk/en/law/Offences/19.pdf> [geraadpleegd op 20/01/2019]
- Government of Pakistan-Directorate General of Immigration & Passports, *Passport*, 19/04/2013, <http://www.dgip.gov.pk/files/Passport.aspx> [geraadpleegd op 28/01/2019]
- Human Rights Commission of Pakistan (HRCP), *State of Human Rights in 2018*, 04/2019, <http://hrcp-web.org/hrcpweb/wp-content/uploads/2019/04/State-of-Human-Rights-in-2018-English-1.pdf> [geraadpleegd op 09/05/2019]
- Human Rights Watch (HRW), *World Report 2019 - Pakistan*, 17/01/2019, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/pakistan> [geraadpleegd op 12/05/2019]
- Immigration and Refugee Board of Canada (IRB), *Pakistan: Airport security screening procedures for passengers departing on international flights, including whether authorities verify if a passenger is wanted by the police (2015-December 2017) [PAK106025.E]*, 15/01/2018, <https://www.ecoi.net/en/document/1424007.html> [geraadpleegd op 17/05/2019]
- Info Migrants, *Countering illegal migration from Pakistan*, 08/12/2017, <https://www.infomigrants.net/en/post/6348/countering-illegal-migration-from-pakistan> [geraadpleegd op 29/05/2019]
- Livemint, *India tops list of migrants living abroad at 17 million: UN*, 19/12/2017, <https://www.livemint.com/Politics/PmddHMjWUP5cmgAsyHGItK/India-tops-list-of-migrants-living-abroad-at-17-million-UN.html> [geraadpleegd op 03/06/2019]
- Pakistan Today, *23 Pakistanis deported from UK for illegal stay*, 10/01/2019, <https://www.pakistantoday.com.pk/2019/01/10/23-pakistanis-deported-from-uk-for-illegal-stay/> [geraadpleegd op 03/06/2019]
- Pakistan Today, *FIA arrest 31 Pakistanis deported from Turkey due to illegal stay*, 28/03/2019, <https://www.pakistantoday.com.pk/2018/03/28/fia-arrest-31-pakistanis-deported-from-turkey-due-to-illegal-stay/> [geraadpleegd op 29/05/2019]

Pakistan Today, *FIA arrests Pakistanis deported from Saudi Arabia*, 07/04/2019, <https://www.pakistantoday.com.pk/2019/04/07/fia-arrests-pakistani-deported-from-saudi-arabia/> [geraadpleegd op 03/06/2019]

Pakistan Today, *Interior minister orders immediate repatriation of over 50,000 Pakistanis from Turkey*, 06/03/2019, <https://www.pakistantoday.com.pk/2019/03/06/interior-minister-orders-immediate-repatriation-of-over-50000-pakistanis-from-turkey/> [geraadpleegd op 29/05/2019]

The Express Tribune, *Turkey approves agreement to repatriate Pakistani migrants*, 08/04/2016, <http://tribune.com.pk/story/1081094/turkey-approves-agreement-to-repatriate-pakistani-migrants/> [geraadpleegd op 05/05/2019]

The Express Tribune, *The dilemma for overseas Pakistanis: To invest more, or to return home?*, 29/08/2018, <https://blogs.tribune.com.pk/story/70706/the-dilemma-for-overseas-pakistanis-to-invest-more-or-to-return-home/> [geraadpleegd op 29/05/2019]

The Express Tribune, *Seven Pakistanis deported from Turkey*, 23/01/2019, <https://tribune.com.pk/story/1894772/1-seven-pakistanis-deported-turkey/> [geraadpleegd op 17/05/2019]

The Guardian (Kingsley P.), *Refugee crisis: What does the EU's deal with Turkey mean?*, 18/03/2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/mar/18/eu-deal-turkey-migrants-refugees-q-and-a> [geraadpleegd op 05/05/2019]

The Nation, *Overseas Pakistanis – victims of discriminatory treatment*, 25/12/2018, <https://nation.com.pk/25-Dec-2018/637747> [geraadpleegd op 28/05/2019]

Urdu Point, *23 Deportees Arrested At Sialkot Airport*, 12/05/2019, <https://www.urdupoint.com/en/pakistan/23-deportees-arrested-at-sialkot-airport-619317.html> [geraadpleegd op 03/06/2019]

US Department of State (USDOS), *Country Report on Human Rights Practices 2018 - Pakistan*, 13/03/2019, <https://www.state.gov/reports/2018-country-reports-on-human-rights-practices/pakistan/> [geraadpleegd op 27/05/2019]